

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 41 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

**ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN**

JEL KOD: Z-Z1 * ID:160 K:68**

<http://www.akademikbakis.org>

REŞAD EKREM KOÇU'NUN *ESİRCİBAŞI* ADLI TARİHSEL ROMANINDA ZAMAN VE MEKÂN İNCELEMESİ

Arzu ÖZYÖN

Dumlupınar Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Modern Diller Bölümü

KÜTAHYA

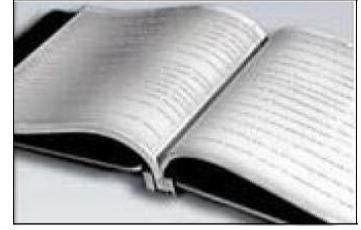
Özet: Bu çalışmada Reşad Ekrem Koçu'nun tarihsel romanları arasında yer alan *Esircibaşı* adlı roman zaman ve mekân kavramları açısından ele alınacaktır. Tarihsel bir roman olduğu için *Esircibaşı* romanında mekân ve özellikle de zamanın önemine değinilecek; mekânın roman içindeki işlevleri üzerinde durulacaktır. Bu amaçla daha çok metne dayalı bir inceleme yapılacak, roman metninden örnekler verilerek zaman ve mekân kavramları tartışılacaktır. Önemli tarihsel romancılar arasında yer alan Reşad Ekrem Koçu, birçok alanda ilklerin de yazarıdır. Onun 1967 tarihli *Türk Giyim, Kuşam ve Süsleme Sözlüğü* kendi alanında bir ilktir. En dikkat çeken ve büyük yapıtı ise maddi imkânsızlıklardan dolayı tamamlayamadığı *İstanbul Ansiklopedisi*'dir. Bu anlamda, bu çalışma bugüne kadar eserleri üzerinde çok fazla çalışma yapılmamış olan Reşad Ekrem Koçu'ya ve onun *Esircibaşı* adlı eserine, zaman ve mekân analizi yolu ile dikkat çekmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Reşad Ekrem Koçu, *Esircibaşı*, Tarihsel roman, Zaman, Mekân

THE ANALYSIS OF TIME AND PLACE IN REŞAD EKREM KOÇU'S HISTORICAL NOVEL ENTITLED *ESİRCİBAŞI*

Abstract: In this study, Reşad Ekrem Koçu's novel *Esircibaşı*, which takes place among his historical novels, will be handled in relation the concepts of time and place. Since it is a historical novel, the importance of place and especially the importance of time in the novel *Esircibaşı* will be mentioned and the functions of the place in the novel will be focused on. For this purpose, a more text-based analysis will be done and the concepts of time and place will be discussed by giving examples from the text of the novel. Reşad Ekrem Koçu, who is among the important historical novelists, is also the author of the firsts in many fields. His *Türk Giyim, Kuşam ve Süsleme Sözlüğü* dated 1967 is a first in its field. His most noteworthy and greatest work is *İstanbul Ansiklopedisi*, which he couldn't complete because of financial difficulties. In this sense, this study aims to attract attention to Reşad Ekrem Koçu, whose works haven't been studied on a lot so far, and to his novel called *Esircibaşı* by an analysis of time and place.

Key Words: Reşad Ekrem Koçu, *Esircibaşı*, Historical novel, Time, Place

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 41 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: Z-Z1 *** ID:160 K:68

<http://www.akademikbakis.org>

1. GİRİŞ

1905 yılında İstanbul'da doğan tarihçi ve yazar Reşad Ekrem Koçu, 1931 yılında İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümünü bitirdi. Aynı fakültede asistan oldu ancak Üniversite Reformu sırasında 1933 yılında hocasıyla birlikte üniversiteden ayrıldı. Eserleri arasında *Hatice Sultan ve Ressam Melling* (1934), *Esircibaşı* (1944), *Tarihimizde Garip Vakalar* (1952), *Forsa Halil* (1962), *Patrona Halil* (1967), *Kabakçı Mustafa* (1968) yer almaktadır. Kendisi ayrıca *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*'nin (1943-1967, 6 cilt) bazı bölümlerini bugünkü dile aktardı. Onun *Türk Giyim, Kuşam ve Süsleme Sözlüğü* (1967) alanında bir ilktir. En önemli ve büyük yapıtı ise maddi yetersizliklerden dolayı tamamlayamadığı *İstanbul Ansiklopedisi*'dir. Bu ansiklopedi, on birinci ciltte 7076 sayfaya ulaşarak "Gökçınar" makalesinde yarım kaldı. Diğer kitapları arasında *Osmanlı Padişahları* (1960) ve iki ciltlik *Kösem Sultan* sayılabilir. Reşad Ekrem Koçu 1975 yılında İstanbul'da öldü.

Koçu'nun *Esircibaşı* (1944) adlı romanı Lale Devri adı verilen ve III. Ahmet'in padişah olduğu dönemde geçmektedir. Esir alıp satan Muhsin Çelebi adındaki varlıklı ve yakışıklı bir esircibaşının hayatını konu alan romanda, onun hayatı ile birlikte o dönemde yaşanan olaylar, dönemin devlet adamlarının lalelere, zevk, sefa ve eğlenceye düşkünlükleri de anlatılmaktadır. Aynı zamanda romanda Muhsin Çelebi ile çok yakın dost olan Sadrazam Nevşehirli Damad İbrahim

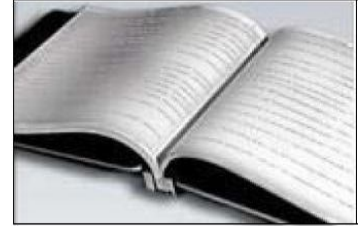
Paşa'nın o dönemdeki icraatlarından ve hazin sonundan da bahsedilmektedir.

Dönemin olaylarının ve özellikle Muhsin Çelebi'nin Fıstıklı Sofa'sındaki eğlencelerin; kışın yapılan helva sohbetleri, baharda yapılan Gökso, Kâğıthane üzerindeki sandal sefaları ve mesire yerleri gezilerinin arka planında Muhsin Çelebi'nin Atlases Fatma Hatun'a âşık olması ve romanın sonuna kadar gizli olarak görüşmeleri yer almaktadır. Roman sadrazam İbrahim Paşa'nın öldürülmesi, Muhsin Çelebi'nin bir çingene kızı tarafından *Esircibaşı* yalısından kaçırılıp kurtarılması ile son bulur. Bir süre sonra Muhsin Çelebi'nin çingene kızı ile evlenip onların arasına karıştığı görülür. İnsanlar onun öldüğünü düşünürken, o çingeneler arasında yaşamaya devam eder.

Tarihsel romanlarda özellikle zaman kavramı ön plana çıkmaktadır. Çünkü tarihsel roman yazan bir yazarın amacı zamana değer verdiğini göstermektir. Bu zaman tabii ki tarihe ait olan bir zamandır ve romana tarihsel roman özelliğini kazandıran zaman unsurudur.

Mekân ise bir romanda olayların geçtiği yer, bir tür sahnedir. Özellikle tarihsel romanlarda zaman kadar ön planda olmasa da mekânların da romanda belli işlevleri bulunmaktadır. Kimi zaman sadece isimleri anılan mekânlar bazen de son derece ayrıntılı olarak betimlenebilir.

Bu çalışmanın asıl konusu olan *Esircibaşı* romanındaki zaman ve mekân

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 41 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

**ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN**

JEL KOD: Z-Z1 * ID:160 K:68**

<http://www.akademikbakis.org>

kavramlarına değinilecek olursa 18 bölümden oluşan romanın 3 bölümü direkt olarak içinde bulunulan zaman verilerek başlamaktadır. Ayrıca, romanda yer adı içeren “Kanlıca Şahbazları” ve “Fıstıklı Sofa” başlıkları altındaki iki bölümün giriş kısmında Kanlıca Köyü ve Fıstıklı Sofa’nın betimlemelerine yer verilmektedir.

2. ROMANDA ZAMAN

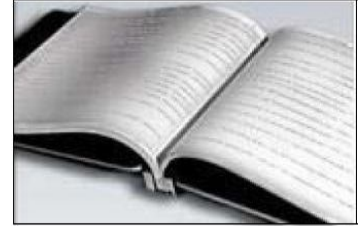
Romandaki zaman kavramını biraz daha ayrıntılı olarak incelemek gerekirse, *Esircibaşı* romanı Lale Devri’nde III. Ahmet döneminde geçmektedir. Mehmet Narlı edebi eserlerde üç boyutlu bir zaman anlayışı ile karşılaştığını ifade eder. Bunlar sırasıyla “vaka zamanı”, “anlatma zamanı” ve “yazma zamanı”dır. Narlı vaka zamanının anlatılan olayların yaşandığı kahramanların yaşadığı, olayların meydana geldiği canlı bir zaman olduğunu, süresinin doğal olduğunu belirtir. “Anlatıcı vaka zamanına şahit değilse, vaka zamanının yanında anlatma zamanından söz edilir; bu zaman da kurmacadır” (Narlı, 2002: 92, 95, 96). Olayları anlatan ister olayları yaşamış olan özne yani birinci tekil şahıs isterse üçüncü tekil şahıs olsun, olaylar yaşandıktan sonraki bir zamanda anlatılır yani, vaka zamanı ile anlatma zamanı arasında bir mesafe girer. “Yazma zamanı ise takvim ve saatle ölçülebilen gerçek bir süredir” (Narlı, 2002: 92).

Buna göre Koçu’nun *Esircibaşı* adlı romanında vaka zamanı 1730 yılı ile sınırlıdır. Olayların Temmuz ayında

başlayıp Eylül ayında bittiği ve dolayısıyla 4 aylık bir sürenin geçtiği gözlenmektedir. Romandaki olaylar anlatılırken ara sıra zamanın ileriye doğru aktığı görülse de, sık olarak zamanda geriye doğru gidilmektedir. Bu geriye dönüşlerde kronolojik bir sıra izlenmemektedir. Bu durum da zaman zaman tarihlerle ilgili yanlışlıklara sebep olmaktadır. Örneğin “Hintli Köle” adlı on altıncı bölümde zaman olarak “Hicret’in 1143 yılı rebayülevvelinin on dördüncü pazartesi günü” (*Esircibaşı*, 117) verilirken, birkaç sayfa sonra başlayan 17. Bölümün girişinde zaman, “Hicri 1143 yılının 15 rebayülevvel Perşembe” (*Esircibaşı*, 121) olarak verilmektedir. Buna göre ayın 14’ü pazartesi günü ise ayın 15’i Salı günü olması gerekirken, kitapta Perşembe günü olarak verilmiş ve zaman konusunda bir hata yapılmıştır.

Henüz romanın girişinde yazarın 1730 Temmuz’unun bir gece yarısı şeklinde zamanı vermesi, tarihsel romanda zaman kavramının ne denli önemli olduğuna işaret etmektedir. Şengül ve Gülgen Reşad Ekrem Koçu’nun tarihsel romanlarında “zaman konusunda oldukça hassas bir tavır sergile[diğini]” ifade eder (Şengül/Gülgen, 2006: 13). Romanlarının neredeyse tamamı zaman ifadesi ile başlamaktadır. Şengül ve Gülgen, Reşad Ekrem’in romanlarındaki zaman kullanımını aşağıdaki şekilde özetler:

Üstelik yazar olayların yaşandığı zamanı sadece yıl olarak değil; ay, gün ve kimi zaman saat belirterek verir. Basit yahut

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 41 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

**ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN**

JEL KOD: Z-Z1 * ID:160 K:68**

<http://www.akademikbakis.org>

önemli hemen her türlü hadisenin başında, zamanı tarih olarak (günüyle birlikte) mutlaka bildirir. Mekânı ya da şahısları ihmal etse de zaman hususunda hiç ödün vermez. Romanın en başında- genellikle ilk cümlesinde- zamanı belirtmekle kalmaz, olaylar ilerledikçe, ilerleyen zamanı da sık sık hatırlar. [...] Kronolojik zamanı bir tarihçi titizliğiyle kaydeden yazar, tarihi zamanı çoklukla hem Rumi hem de Miladi takvimle vermeye özen gösterir (Şengül/Gülgen, 2006: 13,14).

Böylece, ikinci bölümün başında zaman ve özellikle dönem kavramından yola çıkılarak dönemin devlet adamları ve sosyal görünüşü yazar tarafından betimlenmektedir: “Güzel, büyük, muhteşem İstanbul, on sekizinci asrın birinci yarısında çılğın bir lüks, eğlence, zevk ve sefa yılları yaşıyordu. Osmanlı imparatorluğu tarihinin Lale Devri denilen bu faslının kahramanı da, III. Ahmed’in centilmen sadrazamı Nevşehirli Damad İbrahim Paşa’ydı” (Esircibaşı, 21).

Romanda olaylar, bu devrin hayatına uygun olarak, eğlencelerin en yoğun olduğu yaz aylarında geçmektedir. Eğlencelerin ardı arkası kesilmez bu dönemde. Örneğin Cuma ikindiye doğru Kâğıthâne’de tertip edilen eğlencelerden sonra, geceleyin de sadrazam Çırağan’da mükellef bir ziyafet verir. Devlet adamları için eğlence vakti olan geceler, ihtilalciler için gizli toplantı vakitleridir. Güzel bir yaz gününde başlayan roman, Sadrazam İbrahim Paşa’nın hazin sonuna dikkati çeken hüzünlü Eylül ayı ile biter. Romanda bu zaman “yaprak dökümünden çok sonra,

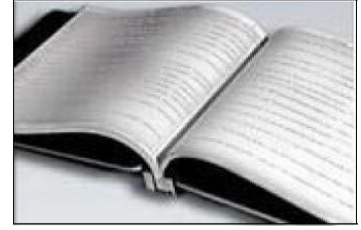
kış ağzında” şeklinde verilir (Esircibaşı, 127).

Bunlar dışında, roman boyunca İstanbul’da meydana gelen ve insanların hayatını etkileyen önemli ve yıkıcı olaylar tarihleri ile birlikte verilmiştir: “‘Üstümüze taş yağar!’ tehdidi manalıydı. Beş yıl evvel, Hicri 1138 baharında İstanbul’da veba çıkmıştı. Kocasını, karısını, kızını, oğlunu, yârini, canını kaybedip perişan olanlar, bu afeti bir ilahî ceza kabul etmişlerdi” (Esircibaşı, 67).

Bir ilahî ceza olarak veba salgını yetmeyince,

[o]nları civan ve nigâr sohbetinden alacak ancak ateştir’ sözleri dolaşmaya başladı. 1142 Hicri yılı da İstanbul’u mahveden bir yangınla girdi. Sabah ezanı vakti Balat Kapısı dışında balat Meydanı’na bakan mescidin altındaki mahzenlerin birinden ateş çıktı. [...] Yangın İstanbul’un üzerine yedi başlı bir meşale gibi saldırdı. Sultanselim, Zincirlikuyu, Draman, Çukurbostan, Hırkaîşerif, Salmatomruk, Edirnekapı, Eyüp, Karagümrük tam yirmi dört saat cayır cayır yanarak kül oldu, silinip süpürüldü (Esircibaşı, 68, 69).

Böylece Lale Devri’ndeki önemli olaylara tarihleriyle beraber yer verilmiş olur. Romanda geçen 4 aylık zamandan tek tek, günü gününe söz edilmez; bazı olaylar atlanırken bazıları da özetlenir. Nurullah Çetin bu durumu “özetleme” olarak adlandırırken (Çetin, 2011: 129), Fatih Tepebaşılı “zamanı sıkıştırma” olarak adlandırır (Tepebaşılı, 2012: 129).

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 41 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

*ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN*

*JEL KOD: Z-Z1 *** ID:160 K:68*

<http://www.akademikbakis.org>

Zaman konusunda önemli bir başka husus da, Nurullah Çetin'in de vurguladığı olayların geçtiği "vaka zamanı"- ki bu zamanın 1730 Lale Devri olduğu yukarıda verilen örneklerle ifade edilmiştir- ve olayların üçüncü tekil kişi tarafından hâkim bakış açısı ile anlatıldığı göz önüne alındığında, "anlatma zamanı" ayrıdır. Bu durumda anlatma zamanı da yine 1730 yılı olarak düşünülebilir. Olaylar yaşanırken aynı anda bir anlatıcı tarafından aktarılmaktadır. Yazarın olayları yazdığı, takvim ve saatle ölçülebilecek olan gerçek bir süreyi ifade eden "yazma zamanı" ise 1944 yılıdır. Romandaki olaylar olup bittikten sonra aktarılmıştır ya da yazılmıştır, bu tür aktarım ise "sonradan aktarma" olarak adlandırılır (Çetin, 2011: 129, 131).

3. ROMANDA MEKÂN

Mehmet Narlı'ya göre

[b]ir romanda mekânın çeşitli işlevleri vardır. Her şeyden önce ve en azından olayların bir dekorudur. Ama genel olarak mekân vakanın varlık bulduğu yer, şahısların içinde yaşadıkları kendi oluşlarını fark ettikleri alandır. Bununla birlikte şahısların içinde buldukları çevreyi algılayış biçimlerini, ruhsal ekonomik durumlarını, karakterlerini açıklama yolunda imkânlar sunabilir (Narlı, 2002: 98).

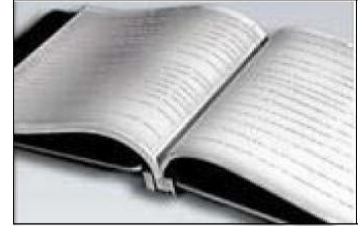
Şengül ve Gülgen, Koçu'nun romanlarında "genellikle mekâna klasik bir bakış açısı söz konusu" olduğunu ifade eder (Şengül/Gülgen, 2006: 15) . Diğer bir deyişle, mekân olayların gerçekliğine

katkıda bulunduğu için vardır ve olayların sahnesi konumundadır.

Esircibaşı romanı çerçevesinde mekân kavramı analiz edilecek olursa, Ayşe/Zeynel Kıran'ın "açık uzam/kapalı uzam" ve Nurullah Çetin'in "açık ve kapalı mekân" sınıflandırmasına göre romanda ev, saray, yalı, köşk, hamam, kahvehane gibi mekânlar, kapalı mekânlar olarak adlandırılırken; Lale Devri'nde ünlü olan bahçeler, mesire yerleri ve nehirler ise açık mekânlar olarak adlandırılabilir (Çetin, 2011: 134/ Kıran, 2011: 250).

Romanda kapalı mekânlardan bazılarının sadece isimleri yer almaktadır: "İbrahim Çelebi Yalısı, Emir Paşa Yalısı, Süleyman Efendi Yalısı, Longazade Yalısı" gibi. Şengül ve Gülgen bu konuda, "[o]layların geçtiği yer olması nedeniyle tasvire gerek duyulmadan sadece ismiyle anılan birçok mekândan bahsedilir" der (Gülgen/Şengül, 2006: 15). Adı geçen yalılar arasında ayrıntılı olarak tasvir edilen bir yalı vardır ki o da, roman kahramanı Muhsin Çelebi'ye ait olan *Esircibaşı Yalısı* ve özellikle de Muhsin Çelebi'nin yalı içindeki yatak odasıdır:

Kanlıca Koyu'nun ağzında, arkasını fıstık ağaçlarıyla örülmüş bir tepciğe yaslanmış olan *Esircibaşı Yalısı*'nin içini püskürme ay ışığı aydınlatıyordu. [...] Bürümcüğün alasından yapılmış olan bir cibinlik, dört ucundan incecik altın zincirlerle pencereleri denize bakan odanın dört köşesine asılmıştı; ay ışığında ipek üzerine gümüş tozu serpilmiş gibi parlıyordu. Cibinliğin içine kuş tüyü bir yatak serilmişti (*Esircibaşı*, 11).

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 41 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

**ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN**

JEL KOD: Z-Z1 * ID:160 K:68**

<http://www.akademikbakis.org>

Alıntıda da görüldüğü gibi yatak odası, içindeki eşyalara kadar ayrıntılı olarak betimlenir. Esircibaşı Yalısı gibi ayrıntılı olarak betimlenen bir başka kapalı mekân da Ali Beşe'nin, kahveci Saraç Ali Bey için Tahtakale'de yaptırdığı kahvehanedir:

İstanbul'un bütün esnaf ihtiyarları, nakipleri, kethüdalı, Yeniçeri Ocağı ağaları, diğer ocakların ağaları ve hatta sadrazama varınca bütün devlet ricali ve erkânı, Ali Beşe tarafından Tahtakale'deki büyük kahvehanenin açılma merasimine davet olunmuşlardı. [...] kahveciler kethüdası [...] Kahveci Güzeli'ne, oldukça çetin bir esnaf imtihanından sonra kahvecilik peştemalı kuşatacağı. [...] Ali Beşe kahvehaneleri, nakışlı, yıldızlı havuzlu, fiskiyeli kahvehanelerdi, Şebemred hademeleriyle meyhaneden nişan verirdi. Misafirlerine 'şerbet' adında hurma şarabı, nar şarabı, dut şarabı ve üzüm şarabı bulundururdu (Esircibaşı, 74, 76,77).

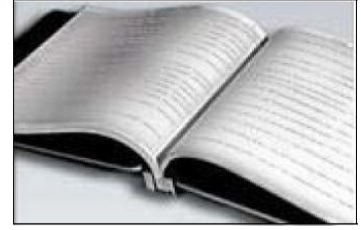
Abdurrahman Kılıç "Tulumbacı Kahvehaneleri" adlı makalesinde "[ö]zellikle yeni açılan bir kahvehane için 'nişan alayı', tıpkı esnaf alaylarında olduğu gibi İstanbul'un gösteriş yanı ağır basan toplumsal olaylarından" diyerek kahvehane açılışlarının o dönemde önemli toplumsal olaylar arasında yer aldığına dikkati çeker (Kılıç, 2001: 5).

Mehmet Tekin'e göre, "[e]serin bünyesinde yer alan mekân tablosunda, bir dönemin gelenekleri, eşya zenginliği, [...] eğlenceye dönük alışkanlıklar, [...] yer alır ve bunlar, kuşkusuz toplumu toplum yapan temel dinamiklerdir" (Tekin, 2012: 145).

Tekin'in de belirttiği gibi yukarıdaki alıntıda, kahvehanelerde Lale Devri'nde gerçekleşen "peştemal bağlama" geleneğine işaret edilmektedir. Koçu'nun romanlarında kahvehaneler bazen de "kanunsuzlukların planlandığı, yapılacak ihtilallerin ilk tohumlarının atıldığı [...] yerler olarak karşımıza çıkar" (Şengül/Gülgen, 2006: 16).

Açık mekânlardan Kâğıthane ve Göksu en sık adı geçen yerlerdendir. Bu yerler dışında, o dönemde meşhur olan Cihangir Lale Bahçeleri, Sadabad Bahçeleri, Miri Yusuf Efendi Bahçesi romanda adı geçen bahçeler olup, dönemin gelenek-göreneklerini, modasını, o dönemde lalelere olan düşkünlüğü göstermesi açısından önem taşımaktadır. Ayrıca bu tür mekânlar Safiye Akdeniz 'in de vurguladığı gibi gezinti ve eğlence yerleri olmaları bakımından insanlar arasında "sosyalleşme aracı" olarak işlev görürler (Akdeniz, 2012: 8).

Mehmet Tekin mekân unsurunun kahramanları bilip tanımada önemli bir etkisi olduğunu söyleyerek "[b]azı romanlarda bazı kahramanları kişisel özelliklerinden çok, içinde yaşadığı çevreyle hatırlarız. Bu kişiler, içinde yaşadıkları çevreyle adeta özdeşleşmiş gibidirler [...]" der (Tekin, 2012: 144). Romanda bu duruma en güzel örnek Muhsin Çelebi ile bütünleşmiş olan Fıstıklı Sofa'dır; bu sofa o kadar meşhurdur ki romanda dördüncü bölüm "Fıstıklı Sofa" adı ile tamamen, bir tür bahçe sayılabilecek bu sofaya ayrılmıştır:

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 41 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

**ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN**

JEL KOD: Z-Z1 * ID:160 K:68**

<http://www.akademikbakis.org>

Muhsin Çelebi'nin Fıstıklısı, Boğaz'ın en güzel köşelerinden biriydi. Genç ve zengin esir tüccarı, ulu fıstık ağaçlarının altında, üç katlı büyük bir mermer havuz, bu havuzun katları arasında şelaleler, kuytu köşelerde, etrafı yaseminler ve hanımleriyle örülmüş kameriyeler yaptırmıştı. Mermer havuzun üst başında, büyük bir mermer sofa vardı. Kara Hasan Ağa, burasını birkaç dakika içinde Mısır hasırları, ipek seccadeler, sırmalı ve incili, işlemeli yastıklarla döşetivermişti (*Esircibaşı*, 33).

Mehmet Tekin'in tanımına uygun olarak bu alıntıda, Muhsin Çelebi ve onun yaşam tarzıyla tamamen özdeşleşmiş olan Fıstıklı Sofa son derece ayrıntılı bir biçimde betimlenmiştir. Rene Wellek de bu konuda benzer bir tanım yapar. Ona göre de ev bir insanın parçası gibidir. Birine ait bir evi betimlerken aslında o insanı betimleriz. “[E]vler sahiplerini ifade ederler, buralarda yaşamak zorunda olan diğer kişileri de atmosfer olarak etkilerler” (Wellek, 1993, 96). Şerif Aktaş da benzer şekilde “[m]ekân tasvirleri eserdeki kahramanların bazı hususiyetlerini dikkatlere sunmaya yardım eder. Bir odanın tefriş tarzı, orada günlerini geçiren insan hakkında bilgi verir” der (Aktaş, 2000: 131). Sonuçta denebilir ki özellikle tarihsel romanlarda mekân unsuru kahramanları tanıtmak ve o dönemin atmosferini okura yansıtmak açısından son derece önemlidir. Romandaki olaylar İstanbul'da geçtiği için çok sık olmasa da zaman zaman şehrin genel görünüşü de ayrıntılı olarak betimlenir:

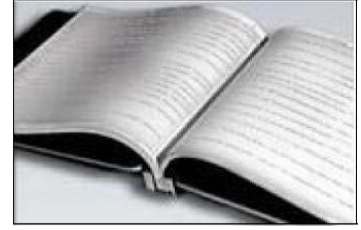
Beyaz badanalı duvarlarının üstünden yasemin dalları sarkmış, şahnişlerine

karanfil ve fesleğen saksıları dizilmiş ahşap, oymalı, nakışlı ve temiz Türk evlerinin arasındaki dar bir sokaktan yedi tepeden birine tırmanan bir yolcu, birdenbire geniş bir meydan ile karşılaşabilirdi: ulu çınarların, servilerin ve atkestanelerinin gölgelediği bu meydanda, medreseleri, çarşısı, hamamı, aşhanesi, imaretiyle muazzam bir mabet yükselirdi. Fener'den gelen yolcu Sultanselim'i, Unkaparı'ndan çıkan Şehzade'yi, Uzunçarşı'yı dolaşan Süleymaniye'yi, Çakmakçılar'ı tırmanan Beyazıt'ı görürdü. Bir Bizans kemerinin altından geçen, ya üç yüz odalı bir saray yahut seksen odalı bir konak bulurdu. İleride bir han, daha ileride bir hamam, beride sıra sıra kahveler, bir köşede [...] kabir taşları, öbür tarafta bir çeşme vardı (*Esircibaşı*, 104).

Daha da uzayıp giden bu betimlemede, İstanbul'un genel bir görünümü verilmekte, şehrin sokakları sanki biri yüksek bir yerden izleyip anlatıyormuşcasına kuşbakışı bir şekilde tasvir edilmektedir. Şengül ve Gülgen, Koçu'nun “[b]ütün romanlarında genel mekân İstanbul'dur” der (Şengül/Gülgen, 2006: 16). *Esircibaşı* adlı romanda da olayların geçtiği semtler değişse de, temel mekân İstanbul olarak kalır.

4. SONUÇ

Sonuç olarak, bu çalışmada zaman ve mekân kavramları açısından incelenen Reşad Ekrem Koçu'nun *Esircibaşı* adlı romanında zaman kavramı, vaka zamanı ve anlatım zamanı ayrımı verilerek incelenmiş, romanda bazı olayların atlanarak, bazılarınınsa özetlenerek anlatıldığı “özetleme tekniği” nin kullanıldığı tespit edilmiştir. Özellikle

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 41 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

**ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN**

JEL KOD: Z-Z1 * ID:160 K:68**

<http://www.akademikbakis.org>

tarihsel romanlarda zaman kavramının önemine dikkat çekilmiş, bu nedenle de incelenen romanda yazarın ayrıntılı olarak tarihleri verdiği ifade edilmiştir. Bununla beraber, yazarın zaman içinde ileri geri sıçramalar yaparken tarihlerle ilgili birkaç küçük fakat önemli hata yaptığı gözlemlenmiştir.

Romandaki mekânlar ise açık ve kapalı mekânlar olmak üzere iki başlık altında değerlendirilerek, en göze çarpan ve önem arz eden Esircibaşı Yalısı ve Fıstıklı Sofa gibi mekânların özelliklerinden söz edilmiştir. Mekânların kişilerin özelliklerini ve hatta karakterlerini yansıtmada büyük önem arz ettiği vurgulanmış, bazı durumlarda bir mekânla bir kişinin birebir özdeşleştirilebileceğine dikkat çekilmiştir. Böylelikle, Reşad Ekrem Koçu'nun *Esircibaşı* adlı tarihsel romanında zaman kavramının yazar tarafından -küçük hatalar yapmakla beraber- ayrıntılı olarak verildiği, mekân kavramının da aynı romanda zaman kavramı kadar önem taşıdığı sonucuna varılmıştır.

5. KAYNAKÇA

- Akdeniz, S. (2012).** “İntibah Romanında Mekân Kullanımı”. Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 1(1), 3-21
- Aktaş, Ş. (2000).** Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş. Ankara: Akçağ Yayınları
- Çetin, N. (2011).** Roman Çözümleme Yöntemi. Ankara: Öncü Kitap

Kılıç, A. (2001). “Tulumbacı Kahvehaneleri”. Yangın ve Güvenlik Dergisi, Sayı 56. http://www.yangin.org/dosyalar/tulumbaci_kahvehaneleri.pdf

Kıran, A. & Kıran, Z. (2011). Yazınsal Okuma Süreçleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık

Koçu, R. E. (2004). Esircibaşı. İstanbul: Doğan Kitapçılık

Narlı, M. (2002). “Romanda Zaman ve Mekân Kavramları”. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5(7), 92-106

Şengül, A. & Gülgen, J. (2006). “Reşad Ekrem Koçu'nun Tarihi Romancılığı”. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8(2), 1-22

Tekin, M. (2012). Roman sanatı: Romanın Unsurları I. İstanbul: Ötüken Neşriyat

Tepebaşı, F. (2012). Roman İncelemesine Giriş. Konya: Çizgi Kitabevi

Wellek, Rene, A.V. (1993). Edebiyat Teorisi. (Huyugüzel Ö.F., Çev.). İzmir: Akademi Kitabevi